

REKOMENDACINĖS FINANSINĖS RIZIKOS VALDYMO GAIRĖS VALSTYBĖS VALDOMOMS ĮMONĖMS

Ižanga	2
II. Gairių tikslas	2
III. Gairių taikymo objektas	2
IV. Bendrosios finansinės rizikos valdymo rekomendacijos	3
V. Rekomenduojamas finansinės rizikos valdymo politikos aprašo turinys	3
VI. Bendrosios kredito rizikos limitų nustatymo rekomendacijos	4
VII. Investicijų diversifikavimo pagal investicijų kryptis rekomendacijos	5
VIII. Investicijų diversifikavimo pagal ūkio subjektus ir emitentus rekomendacijos	6
IX. Rekomenduojami ūkio subjektų ir emitentų kreditingumo (saugumo) rodikliai	6
X. Rekomendacijos dėl investicijų diversifikavimo pagal ūkio subjektus, atsižvelgiant į jų kreditingumo rodiklius	8
XI. Investicijų diversifikavimo pagal investicijų geografinį paskirstymą rekomendacijos	11
XII. Likvidumo rizikos valdymo rekomendacijos	12
XIII. Rekomendacijos rinkos rizikos valdymui	12
XIV. Finansinės rizikos, susijusios su išvestinių finansinių priemonių sandoriais, valdymo rekomendacijos	14
XV. Rekomendacijos dėl finansinės rizikos valdymo proceso	14
XVI. Kitos rekomendacijos	15
XVII. Kita informacija	15

Ižanga

Valstybės valdomos įmonės¹ patiria finansinę – rinkos, kredito (sandorio šalies) ir likvidumo (investuojant) – riziką, kuri pasireiškia įmonėms valdant piniginius išteklius ir atliekant kitas įmonių veiklai užtikrinti būtinas finansines operacijas. Svarbu, kad valstybės valdomose įmonėse būtų skiriamas tinkamas dėmesys efektyviai finansinės rizikos valdymo politikai suformuoti ir jai įgyvendinti. Finansų ministerija nėra atsakinga už valstybės valdomų įmonių finansinės rizikos valdymą, nes tinkamas šio proceso užtikrinimas yra kiekvienos įmonės valdybos (kai valdybos nėra – įmonės vadovo) atsakomybės sritis. Tačiau Finansų ministerija siekia, kad ne tik valstybės piniginiai ištekliai, kaip tai apibrėžta Lietuvos Respublikos valstybės išdo įstatyme, bet ir kiti su valdžios sektoriumi susiję – valstybės valdomų įmonių – finansiniai ištekliai būtų valdomi efektyviai.

II. Gairių tikslas

Šiomis gairėmis siekiama rekomenduoti esminius principus, taikytinus formuojant valstybės valdomų įmonių finansinės rizikos valdymo politiką, kuri turi būti suderinta su teisės aktuose nustatytais taikytiniais apribojimais (jei tokie nustatyti). Įmonių valdybų arba įmonių vadovų pareiga yra priimti individualius sprendimus dėl konkrečios įmonėje įgyvendinamos finansinės rizikos politikos, kartu ir rizikos tolerancijos lygio, atsižvelgiant į įmonės veiklos specifiką. Finansų ministerija tikisi, kad įmonių valdybos arba įmonių vadovai atsižvelgs į skelbiamas bendro pobūdžio rekomendacijas ir patvirtins įmonių finansinės rizikos valdymo politikos aprašus. Šios finansinės rizikos valdymo gairės yra rekomendacinio pobūdžio, dėl to įmonės gali pasirinkti taikyti kitus rizikos valdymo kriterijus ir normatyvus atsižvelgdamos į įmonių gebėjimą valdyti prisiimtą susijusią riziką.

III. Gairių taikymo objektas

Šios gairės detalizuoja finansinės rizikos valdymo principus, kurie taikytini:

- 1) valdant valstybės valdomų įmonių lėšas einamosiose komercinių bankų sąskaitose;
- 2) investuojant laikinai laisvus valstybės valdomų įmonių piniginius išteklius;
- 3) sudarant išvestinių finansinių priemonių sandorius.

---

¹ Tokiomis įmonėmis laikomos valstybės įmonės, viešosios įstaigos, akcinės bendrovės ir uždarnosios akcinės bendrovės, kurių kontrolinio akcijų paketo (50 proc. ir 1 akcijos) savininkai arba steigėjai yra valdžios sektoriui priskiriami ūkio subjektai. Rekomenduojame ir savivaldybių įmonėms atsižvelgti į šių gairių nuostatas.

IV. Bendrosios finansinės rizikos valdymo rekomendacijos

Valstybės valdomų įmonių valdybų arba vadovų atsakomybė:

- 1) patvirtinti rašytinius finansinės rizikos valdymo politikos aprašus;
- 2) nustatyti rinkos rizikos, kredito (arba sandorio šalies) rizikos ir likvidumo rizikos (investuojant) limitus (normatyvus), kurių laikomasi vykdant įmonės finansines operacijas. Valdant kredito riziką, vertinti tiek ūkio subjektų kredito reitingus, tiek ir kitus rodiklius ir siekti reikšmingos diversifikacijos investuojant laikinai laisvus finansinius išteklius;
- 3) priimti finansinius sprendimus vadovaujantis rekomenduojamais kriterijais prioriteto tvarka – investuotų lėšų saugumas, likvidumas, pelningumas. Atkreiptinas dėmesys, kad vienas iš saugumo kriterijaus įgyvendinimo pavyzdžių – konkrečių rizikos ribų nustatymas (t. y. rizikos limitų struktūros patvirtinimas). Įmonės, valdydamos finansinius išteklius, turėtų nesiekti spekuliacinių tikslų;
- 4) nustatyti įmonės struktūrinius padalinius arba atsakingus darbuotojus, kurių funkcijos – vertinti prisiimamos rizikos lygio atitiktį nustatytiems reikalavimams (rizikos limitams, normatyvams);
- 5) laikinai laisvi įmonių piniginiai ištekliai turėtų būti investuojami ir išvestinių finansinių priemonių sandoriai turėtų būti sudaromi tokie, kurių esmę (t. y., sutarčių nuostatas, iš jų kylančią riziką ir kt.) atsakingi įmonių darbuotojai gerai suvokia;
- 6) nustatyti įmonės vadovybės informavimo apie finansinės rizikos lygio atitiktį nustatytiems rizikos normatyvams tvarką, nustatyti atsakingų struktūrinių įmonės padalinių arba atsakingų darbuotojų pareigas teikiant informaciją vadovybei (terminus ir informacijos turinį);
- 7) įpareigoti nedelsiant pateikti įmonės vadovybei informaciją apie rizikos limitų pažeidimus ir patvirtinti kriterijus, kuriais vadovaujantis įmonių vadovybė priima sprendimus esant rizikos limitų pažeidimams;
- 8) reguliariai persvarstyti patvirtintus finansinės rizikos valdymo politikos aprašus.

V. Rekomenduojamas finansinės rizikos valdymo politikos aprašo turinys

Valstybės valdomų įmonių valdybos arba įmonių vadovai, siekdami nustatyti finansinės rizikos, su kuria įmonės susiduria valdydamos finansinius išteklius, valdymo politiką, turėtų paskirti atsakingą (-us) asmenį (-is), kuris teiktų pasiūlymus įmonės valdybai ar įmonės vadovui finansinės rizikos valdymo klausimais. Šis asmuo turėtų turėti ekonominę arba finansinę išsilavinimą ir patirties finansų valdymo srityje. Šio atsakingo asmens pareigos – nustatyti finansinės rizikos, su kuria įmonė susiduria vykdydama ūkines operacijas, rūšis, nustatyti galimas

rizikos valdymo ir kontrolės priemonės ir siūlyti finansinės rizikos ir jos valdymo stebėsenos tvarką. Atsižvelgdami į gautus pasiūlymus, valstybės valdomų įmonių valdybos arba įmonių vadovai patvirtintų įmonės finansinės rizikos valdymo politikos aprašus.

Rekomenduojamas įmonių finansinės rizikos valdymo politikos aprašų turinys:

1) finansinių priemonių, į kurias įmonės gali investuoti laikinai laisvus piniginius išteklius, sąrašas, pavyzdžiui, komercinių bankų indėliai, pinigų rinkos priemonės ir skolos vertybiniai popieriai, vyriausybių pinigų rinkos priemonės ir skolos vertybiniai popieriai, kitų institucijų skolos vertybiniai popieriai, kitos patvirtintos finansinės priemonės (*sąrašas turėtų būti sudarytas įvertinus įmonių darbuotojų galimybes ir kompetenciją valdyti su išvardintomis finansinėmis priemonėmis susijusią riziką, turimas informacines technologijas ir kitus veiksnius*);

2) galimų sudaryti išvestinių finansinių priemonių sandorių sąrašas, pavyzdžiui, palūkanų normų, valiutų apskaitos sandoriai, išankstiniai sandoriai, kiti patvirtinti išvestiniai sandoriai (*sąrašas turėtų būti sudarytas įvertinus įmonių darbuotojų galimybes ir kompetenciją valdyti su išvardintomis finansinėmis priemonėmis susijusią riziką, turimas informacines technologijas ir kitus veiksnius*);

3) kredito (sandorio šalies), rinkos ir likvidumo (investuojant) riziką apibrėžiantys limitai;

4) finansinės rizikos valdymo proceso įmonėse tvarka: sprendimų dėl lėšų investavimo tvarka, atsakingų struktūrinių padalinių arba darbuotojų paskyrimas, informacijos apie riziką ir jos valdymą teikimo įmonių valdybai arba įmonių vadovui forma, turinys ir dažnumas, vadovybės informavimo tvarka esant nustatytų limitų pažeidimams;

5) kitos svarbios nuostatos (*pavyzdžiui, ilgiausias laikotarpis, kuriuo įmonių laikinai laisvi piniginiai ištekliai gali būti neinvestuoti, yra 60 kalendorinių dienų, išskyrus tam tikras išimtis, kai nėra galimybės efektyviai investuoti – palūkanos už einamosios sąskaitos likučius yra didesnės negu palūkanos, gautos kitaip saugiai investuojant lėšas*).

VI. Bendrosios kredito rizikos limitų nustatymo rekomendacijos

Valdant kredito riziką, kuri patiriama įmonių lėšas laikant komercinių bankų einamosiose sąskaitose ir laikinai laisvus piniginius išteklius investuojant į kitas finansines priemones, reikšmingas dėmesys turėtų būti skiriamas finansinių išteklių išskaidymui – diversifikacijai. Bendri diversifikacijos būdai (*detalesnės rekomendacijos dėl atskirų diversifikacijos būdų – tolesniuose skyreliuose*):

1) pagal investavimo kryptis (*pavyzdžiui, komercinių bankų indėliai, pinigų rinkos priemonės ir skolos vertybiniai popieriai, vyriausybių skolos vertybiniai popieriai, tarptautinių organizacijų ir finansų institucijų skolos vertybiniai popieriai ir t. t.*).

2) pagal atskirus ūkio subjektus ir emitentus atsižvelgiant į jų kreditingumo (finansinės būklės) rodiklius. Kriterijai, kuriais vadovaujamosi valdant kredito riziką, turėtų sudaryti pakankamos finansinių išteklių diversifikacijos galimybes (*pavyzdžiui, nesivadovauti tokiais kriterijais, jeigu tik 3 arba mažiau ūkio subjektų, su kuriais įmonė galėtų bendradarbiauti, šiuos kriterijus tenkintu*);

3) pagal geografinę investicijų paskirstymą (*pavyzdžiui, neinvestuoti didžiosios dalies laikinai laisvų įmonės finansinių išteklių į vienai šaliai priskirtinus ūkio subjektus ir tos šalies vyriausybės vertybinius popierius*);

4) investicijų trukmę (*pavyzdžiui, ilgalaikės investicijos, trumpalaikės investicijos*);

5) investicijų valiutą (*priklausomai nuo ūkio subjekto kreditingumo; kituose skyreliuose pateiktos detalesnės rekomendacijos*).

Investuojant piniginius išteklius, esant poreikiui ir galimybei, galėtų būti svarstomas kredito riziką mažinančių priemonių taikymas, pavyzdžiui, susitarimai, kuriais suteikiama įmonėms teisė, bet ne pareiga, nutraukti investicijas prieš terminą, kai reikšmingai pablogėja ūkio subjektų kreditingumo rodikliai, išlaikant priimtina investicijų grąžą. Taip pat galėtų būti svarstomas garantijos už ūkio subjekto išsipareigojimų vykdymą, gautos iš trečiosios šalies, priėmimas arba finansinio užstato (pavyzdžiui, priimtino kreditingumo emitento skolos vertybinių popierių) priėmimas įmonėse iš mažesnio kreditingumo ūkio subjektų, kai investuojama į tokių ūkio subjektų indėlius, pinigų rinkos priemones. Toks įmonių gaunamas finansinis užstatas užtikrintų investicijų saugumą (*kituose skyreliuose pateiktos detalesnės rekomendacijos*).

VII. Investicijų diversifikavimo pagal investicijų kryptis rekomendacijos

Valdant kredito riziką ir diversifikuojant investicijas pagal investicijų kryptis, svarbu įvertinti potencialius investavimo terminus, atsižvelgiant į tipinius įmonių pinigų srautus. Kai potenciali investicijų trukmė:

1) ilga (12 mėnesių ir daugiau), turėtų būti siekiama paskirstyti investicijas skirtingomis investavimo kryptimis (pavyzdžiui, investuoti ir į komercinius bankus, ir į vyriausybių skolos vertybinius popierius);

2) trumpa (mažiau nei 12 mėnesių), investavimo priemonių įvairovė ir kartu pasirinkimo galimybės dėl objektyvių priežasčių gali būti mažesnės (pavyzdžiui, tikėtina, kad didžioji dalis investicijų bus paskirstyta į komercinių bankų indėlius ir kitas bankų priemones, nes vyriausybių trumpalaikių vertybinių popierių pasiūla santykinai yra ribota). Tokiu atveju ypač daug dėmesio turėtų būti skiriama lėšų diversifikavimui pagal ūkio subjektus (*detalesnė informacija apie diversifikavimą pagal ūkio subjektus pateikta kitame skyrelyje*).

Rekomenduojame pagal ilgalaikių investicijų kryptis nustatyti limitus (išreikštus įmonių finansinių išteklių bendros sumos procentais arba nominaliosiomis sumomis), kurie rodytų, kiek daugiausia piniginių išteklių galėtų būti investuojama į, pavyzdžiui, komercinių bankų pinigų rinkos priemones ir skolos vertybinius popierius, ir kiek – į vyriausybių skolos vertybinius popierius, taip pat kitas finansines priemones. Rekomenduojama ne mažiau kaip 30 proc. ilgalaikių investicijų nukreipti į vyriausybių vertybinius popierius.

VIII. Investicijų diversifikavimo pagal ūkio subjektus ir emitentus rekomendacijos

Svarbu, kad potencialių sandorių šalių, su kuriomis įmonės gali tikėtis bendradarbiauti palankiomis sąlygomis, skaičius būtų kuo didesnis, nes tai sudarytų galimybes efektyviau diversifikuoti disponuojamus finansinius išteklius – pasiekti optimalų saugumo, likvidumo ir pelningumo derinį. Labiau išskaidytas investicijų portfelis sumažina riziką. Rekomenduojami taikytini diversifikavimo pagal ūkio subjektus principai:

1) nustatyti įmonės finansinių išteklių dalį, kuri gali būti investuojama į vieno ūkio subjekto arba emitento indėlius, pinigų rinkos priemones ir skolos vertybinius popierius (*pavyzdžiui, į vieno komercinio banko indėlius, pinigų rinkos priemones ir skolos vertybinius popierius, t. y. lėšas einamosiose bankų sąskaitose, terminuotuosius indėlius, obligacijas ir kt., investuoti ne daugiau kaip 1/3 arba 1/4 įmonės finansinių išteklių*);

2) nustatyti piniginių išteklių sumų (apimčių) reikšmingumo ribas, kurias viršijus būtų taikomas diversifikavimo principas (*pavyzdžiui, kai įmonių lėšos viršija valstybės draudžiamąją indėlių sumą (345 tūkst. litų) arba didesnę sumą, priklausomai nuo įmonių pinigų apyvartos dydžio*);

3) įvertinti ūkio subjektų ir emitentų kreditingumo (finansinės būklės) rodiklius diversifikuojant įmonių lėšas, t. y., į vienus – santykinai saugesnius, tačiau duodančius potencialiai mažesnę investicijų grąžą – ūkio subjektus turėtų būti investuojamos didesnės sumos, į kitus – santykinai mažiau saugius, bet duodančius potencialiai didesnę investicijų grąžą – mažesnės sumos (*detalesnės rekomendacijos pateiktos kitame skyrelyje*).

IX. Rekomenduojami ūkio subjektų ir emitentų kreditingumo (saugumo) rodikliai

Rekomenduojama atkreipti dėmesį į šiuos svarbius kredito riziką rodančius rodiklius:

1) tarptautiniai kredito reitingai² (*taikomi vertinant komercinius bankus, vyriausybes ir kitus emitentus ir jų išleistas finansines priemones*);

---

² Pagal „Standard&Poor’s“, „Moody’s“ arba „Fitch Ratings“.

2) kapitalo pakankamumo rodiklis (*taikoma vertinant komercinius bankus*);

3) likvidaus turto atsargos ir 1 mėnesio finansavimo spragos santykis³ (*taikoma vertinant komercinius bankus*).

Vienas iš plačiausiai rinkos praktikoje naudojamų ūkio subjektų ir emitentų kreditingumo rodiklių – tarptautinių reitingų agentūrų skelbiami kredito reitingai. Kredito reitingas – rodiklis, suteikiantis investuotojams (kreditoriams) koncentruotą informaciją apie skolininko gebėjimo vykdyti savo finansinius įsipareigojimus lygį. Reitingų taikymas – vienas iš operatyviausių ūkio subjektų ir emitentų (pavyzdžiui, vyriausybių) kreditingumo įvertinimo būdų. Kartu pastebėtina, kad ne visi ūkio subjektai (pavyzdžiui, komerciniai bankai) yra reitinguoti. Svarstant lėšų laikymo ir laikinai laisvų piniginių išteklių investavimo į kredito reitingų neturinčius ūkio subjektus klausimus, rekomenduojama vertinti kitus viešai skelbiamus kredito riziką rodančius ir iš dalies kredito reitingų informacijos trūkumą kompensuojančius rodiklius. Galimi tokie komercinių bankų vertinimo rodikliai: kapitalo pakankamumo rodiklis (angl. *capital adequacy ratio*), likvidaus turto atsargos ir 1 mėnesio finansavimo spragos santykis. Pirmasis rodiklis – kapitalo pakankamumo – rodo komercinių bankų galimybes padengti galimus patirti nuostolius. Minimali šio rodiklio reikšmė (normatyvas), nustatyta Lietuvos banko, – 8 proc. Didėjanti šio rodiklio reikšmė rodo didesnes komercinio banko galimybes padengti galimus nuostolius ir kartu apsaugoti indėlininkų lėšas. Individualiai vertinant komercinių bankų kredito riziką, reikėtų vertinti šio rodiklio lygį ir jo kitimo tendencijas. Kitas paminėtas dydis – likvidaus turto atsargos ir 1 mėnesio finansavimo spragos santykis – rodo komercinio banko likvidumo atsargą, skirtą grynajai finansavimo spragai padengti per 30 dienų. Šio santykinio dydžio reikšmė turi būti ne mažesnė kaip 100 proc. – kuo reikšmė didesnė, tuo banko likvidumas per 30 dienų yra didesnis (kai bankas neturi 1 mėnesio grynosios finansavimo spragos, t. y. laukiamas teigiamas 1 mėnesio pinigų srautų balansas, tokiu atveju laikoma, kad likvidumo atsargos lygis yra didžiausias reikiamas kredito rizikos požiūriu). Abiejų rodiklių – kapitalo pakankamumo ir likvidaus turto atsargos ir 1 mėnesio finansavimo spragos santykio – derinys sukuria santykinai informatyvų kredito rizikos lygio įvertinimą, kuris rodo komercinio banko bendrojo mokumo ir trumpalaikio likvidumo būklę.

Investuojant į komercinių bankų pinigų rinkos priemones ir skolos vertybinius popierius, galima vertinti visus rodiklius – kredito reitingus, kapitalo pakankamumo ir likvidaus turto atsargos ir 1 mėnesio finansavimo spragos santykį. Kartu atkreiptinas dėmesys, kad iš esmės pagal kredito reitingo rodiklį įvertiname informaciją, kurią rodo kapitalo pakankamumo ir likvidumo rodikliai. Dėl to kai ūkio subjektas (komercinis bankas) yra reitinguotas, siūlome pasirinktinai vertinti tik kredito reitingą arba kredito reitingą ir kapitalo pakankamumo ir likvidaus turto atsargos ir 1 mėnesio finansavimo spragos santykio rodiklius bendrai. Kai

---

³ Likvidaus turto ir finansinės spragos, taip pat susijusių nepalankių aplinkybių (angl. *stress tests*) įtakos apskaičiavimo principai turi būti taikomi vadovaujantis 2009 metų gruodžio mėnesį Europos bankų priežiūros komiteto (*Committee of European Banking Supervisors*) paskelbtomis likvidaus turto ir finansinės spragos apskaičiavimo gairėmis „*Guidelines on Liquidity Buffers and Survival Periods*“⁴. Bankų apskaičiuoti likvidaus turto atsargos ir 1 mėnesio finansavimo spragos santykiniai dydžiai, tikimasi, atitiks tuos, kuriuos komerciniai bankai teikia centriniams bankams, vykdančioms finansų rinkos dalyvių priežiūrą (kai teikia).

komercinis bankas yra nereitinguotas, rekomenduojama būtinai įvertinti kapitalo pakankamumo rodiklį ir likvidaus turto atsargos ir 1 mėnesio finansavimo spragos santykį – jų lygius. Taip pat turėtų būti vertinamos šių rodiklių kitimo tendencijos⁴.

Esant galimybei, rekomenduojame atlikti išsamesnę ūkio subjektų kreditingumo analizę vertinant kitus tarptautinėje praktikoje pateikiamus kreditingumo rodiklius.

X. Rekomendacijos dėl investicijų diversifikavimo pagal ūkio subjektus, atsižvelgiant į jų kreditingumo rodiklius

Rekomenduojama nustatyti tokius investicijų į komercinių bankų ir kitų emitentų pinigų rinkos priemones ir skolos vertybinius popierius limitus:

1) į vieno komercinio banko (finansų institucijos) indėlius, pinigų rinkos priemones ir skolos vertybinius popierius rekomenduojama investuoti ne daugiau kaip 1/3 arba 1/4 visų finansinių išteklių, kai bankui ar užsienio banko filialą Lietuvoje įsteigusiam komerciniam bankui yra suteiktas ne žemesnis kaip A-/A3 kredito reitingas;

2) kai banko reitingai yra mažesni už A-/A3 arba bankas neturi reitingų ir bankas neskelbia laiku kapitalo pakankamumo ir likvidaus turto atsargos ir 1 mėnesio finansavimo spragos santykinį rodiklį, į tokio komercinio banko (ir kartu visų nereitinguotų arba turinčių mažesnius nei A-/A3 kredito reitingus bankų, neskelbiančių minėtų rodiklių) indėlius, pinigų rinkos priemones ir skolos vertybinius popierius investuoti ne daugiau kaip 5 proc. visų įmonės finansinių išteklių sumos, ir ne ilgesniam kaip 60 dienų laikotarpiui ir tik nacionaline valiuta⁵;

3) į vienos Europos Sąjungos vyriausybės, Šveicarijos, Europos ekonominės erdvės vyriausybės, kurios reitingai yra ne žemesni kaip BBB-/Baa3, arba ne Europos Sąjungos valstybės narės ir ne Europos ekonominės erdvės vyriausybės, kurios reitingai yra ne žemesni kaip A-/A3, pinigų rinkos priemones ir skolos vertybinius popierius rekomenduojama investuoti ne daugiau kaip 1/3 – 1/4 visų įmonės finansinių išteklių bendros sumos. Investuojant nacionaline valiuta į Lietuvos Respublikos Vyriausybės vertybinius popierius rekomenduojame netaikyti didžiausios investavimo sumos limito⁶.

Rekomenduojami papildomi investicijų į individualių komercinių bankų pinigų rinkos priemones ir skolos vertybinius popierius apribojimai:

⁴ Kitame skyrelyje rekomendacijos pateiktos pagal principą – kai bankas yra reitinguotas, vertinamas kredito reitingo rodiklis, kai bankas yra nereitinguotas, vertinami kapitalo pakankamumo ir likvidaus turto atsargos ir 1 mėnesio finansavimo spragos santykiniai rodikliai.

⁵ Investavimo nacionaline valiuta apribojimą rekomenduojama nustatyti atsižvelgiant į sunkiau įvertinamą nereitinguoto ūkio subjekto kredito rizikos lygį ir neigiamą galimos užsienio valiutos netekimo rizikos įtaką įmonės finansams ir bendram Lietuvos mokėjimų balansui.

⁶ Šią rekomendaciją siūlome taikyti, kai didžioji įmonės apyvartos lėšų dalis yra nacionaline valiuta ir limitų taikymas įmonei sukeltų kitą (rinkos) riziką ir (arba) papildomas išlaidas.

1) kai banko kredito reitingai, suteikti bent vienos iš reitingų agentūros, yra AA-/AA3 ir didesni, investuoti suma, neviršijanti 50 proc. banko apmokėtojo akcinio kapitalo sumos;

2) kai banko kredito reitingai, suteikti bent vienos iš reitingų agentūros, yra žemesni už AA-/AA3 ir ne žemesni kaip A-/A3, investuoti suma, neviršijanti 35 proc. banko apmokėtojo akcinio kapitalo sumos;

3) kai bankai yra nereitinguoti ir viešai ir laiku neskelbia kapitalo pakankamumo ir likvidaus turto atsargos ir 1 mėnesio finansavimo spragos santykinų rodiklių, investuoti suma, neviršijanti 5 proc. banko apmokėtojo akcinio kapitalo sumos.

Kai bankų reitingai yra mažesni už A-/A3 arba bankai neturi reitingų, tačiau viešai ir laiku skelbia kapitalo pakankamumo ir likvidaus turto atsargos ir 1 mėnesio finansavimo spragos santykinus rodiklius, iš kurių pastarojo rodiklio reikšmė – daugiau kaip 100 proc., rekomenduojame priimant investavimo sprendimus įvertinti tokią ūkio subjektų (bankų) rizikos ir investicijų sumos sąsają, kai investuojama suma ir investicijų trukmė priklauso nuo banko kapitalo pakankamumo rodiklio reikšmių:

Kapitalo pakankamumo rodiklio reikšmių intervalai	Didžiausia investuotina įmonės finansinių išteklių dalis nuo visų įmonės finansinių išteklių	Didžiausia investuotina įmonės finansinių išteklių dalis lyginant su banko apmokėtoju akciniu kapitalu	Investicijų trukmės apribojimai
Daugiau kaip 11 proc.	Ne daugiau kaip 20 proc.	Ne daugiau kaip 15 proc.	Iki 120 dienų
Nuo 9 iki 11 proc.	Ne daugiau kaip 10 proc.	Ne daugiau kaip 10 proc.	Iki 60 dienų
Iki 9 proc.	Rekomenduojama 0 proc.	Rekomenduojama 0 proc.	Iki 60 dienų

Bendru atveju į bankų grupę, kurią sudaro bankai, kurių reitingai yra mažesni už A-/A3, arba nereitinguoti bankai, rekomenduojame investuoti ne daugiau kaip 20 proc. visų įmonės finansinių išteklių sumos, o sprendimus dėl konkrečių sumų priimti atsižvelgiant į šiame skyriuje rekomenduojamus rizikos valdymo principus. Papildomai rekomenduojame reguliariai analizuoti viešai prieinamą informaciją apie komercinius bankus, įskaitant centrinių bankų pranešimus ir, esant poreikiui, priimti atitinkamus sprendimus.

Apskaičiuodamos individualiems bankams kredito rizikos limitus, susietus su banko kapitalo baze, įmonės gali pasirinkti kitą banko kapitalo bazės apskaičiavimo metodą nei rekomenduota pirma, t. y. taikyti ne apmokėtojo akcinio kapitalo dydį, bet pirmojo lygio banko kapitalo, sumažinto nepaskirstytojo pelno dydžiu, dydį (kai tokiam dydžiui apskaičiuoti bankas skelbia pakankamai viešos informacijos).

Taikydamos kredito reitingo reikalavimą investuojant į komercinių bankų indėlius, pinigų rinkos priemones ir skolos vertybinius popierius, įmonės, atsižvelgdamos į tarptautinę

praktika, gali svarstyti vertinti komercinį banką ar užsienio banko filialą Lietuvoje įsteigusį komercinį banką patronuojančio banko reitingus, jeigu patronuojamam komerciniam bankui nėra individualiai suteikti kredito reitingai, remdamosi prielaida, kad tarp komercinį banką patronuojančio banko ir patronuojamojo banko yra tvirti verslo ryšiai. Įmonėms, svarstančioms taikyti patronuojančio banko reitingus, tvirtų verslo ryšių rodikliais galėtų būti laikomi šie faktoriai, kai bankai yra pateikę įmonėms susijusią pagrindžiančią informaciją:

1. Patronuojantis bankas turi ne mažiau kaip 90–100 proc. patronuojamo banko akcijų.

2. Patronuojantis bankas:

a) ne anksčiau kaip per 12 paskutinių mėnesių yra viešai paskelbęs savo poziciją dėl paskolos arba finansinės paramos kita forma, esant poreikiui (pavyzdžiui, galimiems nuostoliams padengti), suteikimo patronuojamam bankui ir (arba)

b) yra patronuojamo banko alternatyvus likvidumo šaltinis ir tai yra patvirtinęs suteikdamas paskolas arba finansavimą kita forma patronuojamam bankui (pavyzdžiui, per paskutinius 5 metus), arba patronuojamas bankas turi galiojančią kredito linijos sutartį su patronuojančiu banku, ir (arba)

c) yra parašęs paramos laišką (angl. *letter of support*).

Jeigu įmonės nuspręstų taikyti patronuojančio banko reitingus, reikėtų nustatyti papildomus sandorių apribojimus, pavyzdžiui, kad sandorių trukmė būtų ne ilgesnė nei 12 mėnesių.

Įmonės gali sudaryti atvirkštinio atpirkimo sandorius, t. y. investuoti į komercinių bankų, kurių reitingai yra mažesni už A-/A3, arba nereitinguotų bankų indėlius, pinigų rinkos priemones ir skolos vertybinius popierius, kai bankai mainais už investuotas lėšas įkeičia įmonėms skolos vertybinius popierius (arba kitą finansinį turtą). Sudarant atvirkštinius atpirkimo sandorius, išsigyjamas finansinis turtas turi atitikti investicijų rizikos valdymo kriterijus, kuriais įmonės vadovaujasi investuodamos laikinai laisvus piniginius išteklius, o įmonei įkeičiamo finansinio turto vertė – neviršyti įmonių finansinės rizikos valdymo politikos aprašuose nustatytų limitų. Tokiu būdu būtų užtikrinta, kad įmonei tapus įkeisto finansinio turto savininke, šio finansinio turto forma ir apimtis nelems įmonių finansinės rizikos valdymo politikos aprašuose nustatytų limitų pažeidimų. Įmonei įkeisto finansinio turto bendros rinkos vertės ir sandorio (investuojamų – skolinamų bankui lėšų) vertės santykis sudarant sandorį negali būti mažesnis nei 100 procentų, o konkretus santykio dydis nustatomas atsižvelgiant į įkeičiamo finansinio turto savybes (finansinio turto rinkos vertės kintamumą, likvidumą, emitento kreditingumą, kitus rodiklius). Sudarant atvirkštinio atpirkimo sandorius, turėtų būti išlaikytas lėšų diversifikavimo bendrasis principas: su viena sandorio šalimi sudaryti sandorius, kurių apimtis – ne daugiau kaip 1/3 arba 1/4 visų įmonės finansinių išteklių. Sudarant šiuos sandorius, kitai sandorio šaliai neturėtų būti taikomi banko kapitalo apribojimai. Sudarant

atvirkštinio atpirkimo sandorius ir valdant su atsiskaitymais susijusią riziką, įmonės gali naudotis papildomais rizikos valdymo būdais – tarpinėmis pinigų ir vertybinių popierių sąskaitomis santykinai saugiam banke (trečioji sandorio šalis) esant poreikiui, siekiant užsitikrinti, kad pervestos lėšos (investuotos – paskolintos bankui) bus padengtos finansiniu užstatu.

Įmonės gali priimti garantiją iš trečiosios šalies dėl ūkio subjekto įsipareigojimų vykdymo. Tokiu atveju, skaičiuojant kredito rizikos limitų vykdymą, galėtų būti vertinami kredito reitingai ir akcinis kapitalas, pavyzdžiui, komercinio banko, kuris išdavė garantiją už kito komercinio banko įsipareigojimus, į kurio indėlius ir kitas finansines priemones įmonė investuoja. Už sandorių įsipareigojimų vykdymą priimama garantija turi atitikti (arba turi būti palankesnės) garantuojamų įsipareigojimų charakteristikas – trukmę, sumą ir kitas.

Tais atvejais, kai įmonės patikėjimo teise perleidžia finansinių išteklių portfelio valdymą kitam subjektui, turi būti laikomasi rekomenduojamų rizikos limitų. Pavyzdžiui, jei finansinių išteklių portfelio valdymas perleidžiamas kitam subjektui, pastarasis neturėtų kaupti lėšų ir vykdyti finansinių investicijų vieno komercinio banko sąskaitoje, nes turi būti laikomasi lėšų diversifikacijos ir kitų limitų tiek trumpuoju laikotarpiu, tiek ir ilguoju laikotarpiu. Įmonei nusprendus finansinių išteklių portfelio valdymą perduoti patikėjimo teise valdyti kitam subjektui, įmonių valdybos (kai valdybos nėra – įmonių vadovų) atsakomybė nesumažėja.

XI. Investicijų diversifikavimo pagal investicijų geografinį paskirstymą rekomendacijos

Rekomenduojame nustatyti tokius geografinio investicijų paskirstymo limitus:

1) didžiausią galimą investuoti įmonės finansinių išteklių dalį į Europos Sąjungos, Šveicarijos, Europos ekonominės erdvės valstybių narių, kitų aukštą kredito reitingą turinčių šalių (pavyzdžiui, JAV, Japonijos, Kanados) vyriausybių ir joms priskirtinų ūkio subjektų pinigų rinkos priemones ir skolos vertybinius popierius ir atitinkamai didžiausią galimą investuoti įmonės finansinių išteklių dalį į kitų valstybių vyriausybių ir joms priskirtinų ūkio subjektų pinigų rinkos ir skolos vertybinius popierius (*pavyzdžiui, nustatyti, kad į Europos Sąjungos, Šveicarijos, Europos ekonominės erdvės valstybių narių, kitų aukštą kredito reitingą turinčių šalių vyriausybių (pavyzdžiui, JAV, Japonijos, Kanados) ir joms priskirtinų ūkio subjektų pinigų rinkos ir skolos vertybinius popierius galima investuoti 100 proc. įmonės finansinių išteklių bendros sumos, į kitų šalių grupės – ne daugiau kaip 30 proc. įmonės finansinių išteklių bendros sumos*);

2) kiek lėšų galima investuoti į vienos Europos Sąjungos, Šveicarijos, Europos ekonominės erdvės valstybės narės, kitos aukštą kredito reitingą turinčios šalies (pavyzdžiui, JAV, Japonijos, Kanados) vyriausybės ir jai priskirtinų ūkio subjektų pinigų rinkos priemones ir skolos vertybinius popierius (*pavyzdžiui, nustatyti, kad į vienos šalies vyriausybės ir jai priskirtinų komercinių bankų, nesvarbu kurioje šalyje veikia šių bankų filialai ir bankų grupei priklausantys kiti bankai, pinigų rinkos priemones ir skolos vertybinius popierius investuoti ne daugiau kaip 30–50 proc. įmonės finansinių išteklių bendros sumos, arba nustatyti atitinkamus nominalius limitus*).

XII. Likvidumo rizikos valdymo rekomendacijos

Likvidumo rizikai valdyti rekomenduojame nustatyti susijusius limitus ir investuoti į labai likvidžiomis laikomas finansines priemones (pavyzdžiui, lėšos einamosiose bankų sąskaitose, indėliai iki pareikalavimo) – ne mažiau kaip 30 proc. visų įmonės finansinių išteklių bendros sumos.

Papildomai gali būti ribojamos trumpalaikės investicijos pagal likutinę trukmę, pavyzdžiui, nustatant, kad tokios investicijos sudarys ne mažiau kaip 30 proc. visų įmonės finansinių išteklių bendros sumos.

XIII. Rekomendacijos rinkos rizikos valdymui

Valdant su finansinių išteklių valdymu susijusią rinkos riziką, investuojant piniginius išteklius trumpajam laikotarpiui (iki 6–12 mėnesių), turėtų būti vengiama investuoti į rinkos (kainos kitimo) rizika pasižyminčias investavimo priemones, taip pat ir į kita valiuta, kurios kursas kinta lito ir euro atžvilgiu, denominuotas investavimo priemones. Papildomai įmonės turėtų priimti sprendimą dėl investicijų į finansines priemones, kurių investicijų grąža susieta su kintamu dydžiu, pavyzdžiui, tarpbankine palūkanų norma (Vilbor/Euribor) arba infliacija.

Investuojant į finansines priemones, denominuotas kita valiuta nei litai arba eurai, priimami sprendimai dėl finansinių investicijų turėtų būti derinami su įmonių planuojamais išmokėjimais pagal prisiimtus įsipareigojimus užsienio valiuta, pavyzdžiui, tuo atveju, jeigu įmonė turi lėšų kita valiuta nei litai arba eurai ir ta pačia valiuta turi įsipareigojimą mokėti lėšas trumpuoju laikotarpiu, teisingas sprendimas, siekiant išvengti rinkos rizikos, būtų trumpalaikė investicija ta pačia valiuta iki įsipareigojimo mokėjimo datos. Įmonės turėtų vengti investicijų į užsienio valiutą spekuliaciniais tikslais tikintis palankaus valiutos kurso pokyčių ateityje, nebent įmonėje atliekama išsami rizikos vertinimo analizė, įvertinamos riziką ribojančių priemonių taikymo galimybės ir priimamas kitoks pagrįstas sprendimas.

Investuojant į rinkos riziką pasižyminčias finansines priemones, pavyzdžiui, skolos vertybinius popierius, ir neplanuojant šių skolos vertybinių popierių išlaikyti iki jų išpirkimo termino, svarbu reguliariai stebėti investicijų esamosios (rinkos) vertės kitimą, tokiu būdu kontroliuojant investicijų rinkos ir kartu kredito riziką. Investicijų rinkos vertės kitimo stebėseną sudaro galimybės santykinai laiku priimti sprendimus, siekiant išvengti arba maksimaliai sumažinti potencialius nuostolius iš finansinių investicijų sandorių. Iš kitos pusės, stebėseną sudaro galimybę gauti didesnę investicijų grąžą nei planuota padidėjus investicijų rinkos vertei, kai rinkos vertės padidėjimo metu skolos vertybiniai popieriai ar kita investavimo priemonė parduodama laiku (t. y. išaugusios rinkos vertės laikotarpiu). Įsigytų skolos vertybinių popierių arba kitų investavimo priemonių rinkos kainą (jei šiomis priemonės viešai prekiaujama) galima sužinoti vertybinių popierių biržų interneto tinklalapiuose. Investavimo priemonių

rinkos riziką lemia priemonės kainos kintamumas (kuo jis didesnis – tuo rinkos rizika yra didesnė), priemonės likvidumas (nelikvidžios investavimo priemonės didina kainos riziką), investavimo trukmė (kuo ji ilgesnė – tuo kainos pokyčio rizika yra didesnė). Taip pat praktikoje naudojami pažangesni rinkos rizikos dydžio nustatymo metodai, tokie kaip *value-at-risk* (VaR) metodas, kuris parodo didžiausią galimą investicijų rinkos riziką per laikotarpį esant tam tikrai (pavyzdžiui, 95 proc.) tikimybei.

Investicijų rinkos vertės kitimo stebėseną yra susijusi ir su kredito rizika. Ši sąsaja pasireiškia tuo, kad padidėjus investavimo priemonės rinkos vertei, pavyzdžiui, išaugus skolos vertybinių popierių, kuriuos išleido tas pats emitentas, rinkos vertei, išauga su šiuo emitentu susijusi kredito rizika, nes jam bankrutavus būtų prarasta tiek investuotų lėšų suma, tiek ir investicijų vertės prieaugis.

Investuojant į rinkos rizikos priemones, turėtų būti pasirenkamos pakankamai likvidžios investavimo priemonės, siekiant, kad esant poreikiui, finansinės investicijos bus operatyviai paverstos į grynuosius pinigus išlaikant priimtina investicijų grąžą. Investavimo priemonių likvidumą santykinai lemia investavimo priemonės perkančių ir parduodančių subjektų skaičius (kuo šis skaičius didesnis – tuo priemonė laikoma likvidesne), pirkimo ir pardavimo kainų skirtumas (kuo jis mažesnis – tuo priemonė laikoma likvidesne). Trumpesnės trukmės investavimo priemonės gali būti laikomos likvidesnėmis.

Investuojant į finansines priemones, investicijų grąža iš kurių yra susieta su kintamu dydžiu (pavyzdžiui, tarpbankine palūkanų norma), palūkanų normų kitimo rizika galėtų būti ribojama pagal tai, kokia dalis investicijų nukreipiama į fiksuotos investicijų grąžos finansines priemones ir kokia dalis – į kintamos investicijų grąžos investavimo priemones. Fiksuotos investicijų grąžos finansinės priemonės užtikrina įmonei geriau prognozuojamus įmonės pinigų srautus. Tačiau kintamos palūkanų normos finansinės priemonės suponuoja mažesnio pinigų nuvertėjimo prielaidas infliacijos augimo laikotarpiu. Šioje situacijoje, prieš priimanč sprendimus, įmonėse turėtų būti nuspręsta dėl palūkanų normų kitimo lūkesčių, jeigu nesirenkamas konservatyvus palūkanų normų kitimo rizikos valdymo būdas – orientuojantis į fiksuotosios investicijų grąžos priemones. Esant galimybėms, įmonėse papildomai turėtų būti analizuojamos rinkos palūkanų normų tendencijos ir skirtingų trukmių palūkanų normų skirtumai. Pavyzdžiui, kai trumpesnio laikotarpio rinkos palūkanų normos yra didesnės už ilgesnio laikotarpio palūkanų normas, rinkoje tikimasi palūkanų normų mažėjimo, ir atvirkščiai, kai trumpesnio laikotarpio palūkanų normos yra mažesnės už ilgesnio laikotarpio palūkanų normas, rinkoje tikimasi palūkanų normų augimo. Tačiau tikslų ateities tendencijų nustatymas – tai spėjimas ir kartu rizika, kurią įmonės gali prisūmti ir valdyti aktyviai arba šios rizikos vengti.

XIV. Finansinės rizikos, susijusios su išvestinių finansinių priemonių sandoriais, valdymo rekomendacijos

Sudarant išvestinių finansinių priemonių sandorius, turėtų būti nustatyti atskirų sandorio šalių kredito rizikos limitai. Tai galėtų būti limitai, išreikšti pinigine išraiška arba procentine visų įmonės sudarytų išvestinių finansinių priemonių sandorių nominaliosios sumos dalimi, pavyzdžiui, su viena sandorio šalimi sudaryti sandorius, jeigu po sandorių sudarymo bendra tokių sandorių nominalioji vertė – ne didesnė kaip 25 proc. visų įmonės sudarytų išvestinių finansinių priemonių sandorių bendros sumos. Pagal rinkos praktiką yra nustatomi individualių sandorio šalių papildomi kredito rizikos limitai, susiję su sandorių esama (rinkos) verte ir potencialia didžiausia sandorių rinkos verte sandorių galiojimo laikotarpiu. Sudarius išvestinių finansinių priemonių sandorius, turėtų būti reguliariai stebima sandorių rinkos vertė, nes tai užtikrina kredito rizikos pokyčių kontrolę. Pavyzdžiui, išaugus išvestinės finansinės priemonės rinkos vertei ir bankrutavus kitai sandorio šaliai (t. y. tai, su kuria buvo sudarytas sandoris), būtų prarastas iš išvestinės finansinės priemonės atsirandantis finansinis turtas. Atskirų sandorio šalių limitai turėtų būti nustatyti atsižvelgiant į jų kreditingumo rodiklius (didesnės apimties sandoriai sudaromi su didesnio kreditingumo subjektais), sandorių trukmę (ilgesnės trukmės sandorių rinkos vertė labiau svyruoja negu trumpesnės trukmės sandorių) ir kitus veiksnius.

Išvestinių finansinių priemonių sandoriai turėtų būti sudaromi dėl rinkos rizikos, susijusios su pinigų srautais, kylančiais iš tipinės įmonių veiklos. Išvestinių finansinių priemonių sandorius kitais tikslais įmonės galėtų sudaryti tik išsamiai įvertinusios tokių sandorių poreikį ir gebėjimą nustatyti, valdyti ir prisimti visas su rizika susijusias pasekmes.

XV. Rekomendacijos dėl finansinės rizikos valdymo proceso

Valstybės valdomų įmonių finansinės rizikos valdymo politikos aprašuose turėtų būti nustatytos procedūros, taikomos atvejais, kai dėl objektyvių nenumatytų aplinkybių sandorių galiojimo laikotarpiu nebesilaikoma patvirtintų rizikos normatyvų. Apie užfiksuotus rizikos normatyvų pažeidimus atsakingi įmonių darbuotojai kartu su siūlomu sprendimu turėtų nedelsdami informuoti įmonių valdybas arba įmonių vadovus. Sprendimai tokios situacijose turėtų būti priimami įmonių valdybų arba įmonių vadovų lygmeniu. Finansinės rizikos valdymo politikos aprašuose turėtų būti iš anksto nustatyti svarbiausi kriterijai, pavyzdžiui, likutinė sandorių trukmė, priežastys, lėmusios finansinės rizikos normatyvų nesilaikymą, sandorių nutraukimo nuostolingumas ir kiti kriterijai, kuriais remiantis būtų priimami sprendimai dėl sandorių (ne)nutraukimo prieš terminą.

Finansinės rizikos valdymo politikos aprašuose turėtų būti nustatyta aiški įmonių struktūrinių padalinių arba atsakingų darbuotojų atsakomybė, nustatyti sprendimų, kuriuos priima įmonių valdybos arba įmonių vadovai ir kurių priėmimo teisė suteikta įmonių struktūriniams padaliniams arba atsakingiems darbuotojams laikantis patvirtintų finansinės

rizikos valdymo politikos aprašų, tipai. Svarbu nustatyti, kad įmonių valdyboms arba įmonių vadovams būtų reguliariai, pavyzdžiui, kas savaitę arba kas mėnesį, teikiamos nustatytos formos rizikos valdymo ataskaitos, kurių turinį sudarytų informacija apie patvirtintų finansinės rizikos normatyvų laikymąsi ir įmonių atsakingų darbuotojų komentarai dėl potencialių finansinės rizikos grėsmių (jei tokios išvelgiamos).

XVI. Kitos rekomendacijos

Siūloma reguliariai persvarstyti patvirtintus valstybės valdomų įmonių finansinės rizikos valdymo politikos aprašus (bent kartą per metus) ir priimti sprendimus dėl jų pakeitimo arba patvirtinti, kad esama finansinės rizikos valdymo politika išlieka aktuali.

XVII. Kita informacija

Rekomendacinių finansinės rizikos valdymo gairių nuostatų taikymas yra suderintas su Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo nuostatomis. Atkreipiame dėmesį, kad siekiant laikinai laisvų lėšų diversifikavimo, viešųjų konkursų, pavyzdžiui, dėl einamųjų bankų sąskaitų tvarkymo, metu būtų atrinkti keli paslaugų teikėjai. Kiek daugiausia lėšų reikėtų laikyti konkrečiame komerciniame banke, priklausytų nuo kredito rizikos limitų konkrečiam komerciniam bankui.

Finansų ministerija nuo 2012 metų rugsėjo 1 dienos planuoja sudaryti galimybę valstybės valdomoms įmonėms praplėsti investicijų diversifikavimo galimybes ir pasiūlyti dalį įmonių finansinių išteklių investuoti tiesiogiai teikiant paskolas Finansų ministerijai (dvišalių susitarimų pagrindu). Apie susijusias sąlygas – trukmės apribojimus, išankstinio paskolų susigražinimo nuostatas, finansines paskolų sąlygas valstybės valdomos įmonės bus informuotos atskiru skelbimu. Šiuo metu (ir visuomet ateityje) valstybės valdomos įmonės gali skolinti Finansų ministerijai pirkdamos aukcionuose reguliariai išleidžiamus Vyriausybės vertybinius popierius – obligacijas ir išdo vekselius.